

УКРАЇНСЬКА МОВА У СВІТІ

«Як довго ждали ми своєї волі слова»

Олександр Блесь

Роман Данилишин (у центрі), Марина та Владислав Суценки

Часто можна почути думку, нібито неважливо якою мовою ми розмовляємо. Чи дійсно це так? Чи є українська мова виключно засобом спілкування, чи це інструмент політичних маніпуляцій?! Ця тема викликає немало дискусій та суперечок, згадати хоча б полеміку доктора філологічних наук, професора НУ «Львівська політехніка» Ірини Фаріон та професора мовознавства Інституту славістики Віденського університету Міхаеля Мозера під час IX Міжнародного Конгресу українців у Києві.

Чи назвете ви ще одну мову, стосовно якої було б стільки заборон? Якби вона дійсно була виключно засобом спілкування, то наші недоброзичливці не провадили б таку масштабну кампанію спрямовану на знищення солов'їної. Здебільшого всі згадують про Емський указ та Валуєвський циркуляр, але загалом виявлено 134 спроби царського та більшовицького режимів на законодавчому рівні викоринити українську мову. Поряд із міфом про те, що в Радянському Союзі створено всі умови для нібито вільного функціонування мов усіх республік, були переслідування, розстріли та арешти українців, інквізиція українськомовних книг. Наші вороги обрали підступну стратегію боротьби: запрограмувати українців на самознищення.

Вони намагалися викликати ненависть у носіїв української мови, а російська, як той глитай, поглинула б нашу мову.

На думку французького історика Алена Безансона: «Радянська влада намагається надати українській мові статусу „фольклорної“, „сільської“, від якої кожен, хто хоче зробити кар'єру, має відмовитися». Для українців рідна мова в період її вигнання була виявом національної ідентичності, засобом демонстрації непокори. Мова є спонукою до єднання, адже не тільки територія і спільне походження формують націю.

Позиції української мови у світі досить хисткі. Саме ця проблема була ключовою для V Міжнародної конференції «Українська мова у світі», яка відбулася у Львові 17 серпня 2018 року в рамках Першого світового форуму українознавчих суботніх та недільних шкіл. Представники з 36 країн, яким небайдужа доля української мови, взяли участь у цьому надзвичайно важливому заході. Вони сповістили, що є проблеми пов'язані з викладанням української мови в суботніх та недільних школах діаспори: більшість учителів є ентузіастами, які навіть не мають педагогічної освіти, але вони хочуть розпалити іскру любові до України, яка жевріє в серцях дітей українських емігрантів. Для більшості з них недільна школа є уособленням Батьківщини. Гострим також є питання вивчення української як іноземної.

Тетяна Тарнавська, директор Українського культурно-освітнього центру «Веселка», зазначила, що трапляються випадки, коли в російськомовних українських емігрантів на чужині загострюється почуття національної свідомості, вони починають говорити українською, зокрема так було з сім'єю із Запоріжжя, яка переїхала до Сантарена (Португалія). З'ясувалося, що це непоодиноким випадком. Для діаспорян мова – це вербальний засіб генетичного зв'язку з материковою Україною.

Богдан Ажнюк, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу мов України Інституту мовознавства імені

Олександра Потєбні НАН України зазначив: «Суб'єктом мовної політики є не тільки держава (органи державного апарату), але й громадськість: учителі, науковці, працівники ЗМІ, громадські активісти, представники культури. Усі чинять вплив на якість української мови».

За часів видатної Марії Заньковецької, нашої землячки, щоб продемонструвати виставу українською, потрібно було отримати дозвіл, нині ж влада ухвалює закони покликані захистити українську мову, яку в медійному просторі витісняє російська. Верховна Рада ввела квоти на вживання української мови на телебаченні та радіо. Це рішення має позитивні наслідки: збільшився відсоток українськомовного контенту, але якщо в українців не буде внутрішньої потреби спілкуватися рідною мовою, то ніякі закони не врятують нас, адже мова не може існувати в оранжерейних умовах, вона має функціонувати в живому, розмовному мовленні.

Голова Спільки українців Португалії Павло Садоху наголосив на тому, що потрібно розробляти стратегію поширення української ідеї. Як би це дивно не звучало, але в Португалії довгий час вважали, що молдавани – це слов'яни. Португальці тільки віднедавна почали переглядати історію про Голодомор, раніше тут побутувала думка про те, що в Радянському Союзі представникам усіх республік було дуже комфортно жити.

Як зауважили учасники конференції, Росія популяризує вивчення російської мови за кордоном, таким чином вона збільшує сферу свого впливу. Їхня влада розглядає мову як один з основних інструментів просування й реалізації стратегічних зовнішньополітичних інтересів країни. Вона активно пропагує ідею панславизму, яка є спорідненою з інтернаціоналізмом тим, що нерідко за цими двома гаслами замаскована русифікація. Не випадково Михайло Грушевський свого часу виступав проти панславизму, вбачаючи в ньому загрозу для національних інтересів українського народу.

Прибічники ідеї панславизму роблять акцент на братерстві народів та спорідненості мов. Так, українська та російська мови належать до однієї мовної сім'ї, але своїм лексичним складом українська найбільш подібна до білоруської. Не можна говорити про те, що українська мова є діалектом російської, адже англійська та німецька також належать до однієї мовної сім'ї, мають спільні риси, але їх ніхто не отожднює.

Держава має забезпечувати гармонійне функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя. Водночас вона повинна дбати про престиж мови за кордоном.

Погоджуюся зі словами координатора курсів Українського культурного товариства «Просвіта» в Буенос-Айресі Романа Данилишина: «Мова – це перша жертва в асиміляційних процесах». Але незважаючи на відсутність належної підтримки з

боку держави, брак матеріальної бази, українцям, які покинули материкову Україну, проте не викинули її зі свого серця, все ж вдалося зберегти високий рівень володіння мовою, знання української культури та звичаїв.

Як би дивно це не звучало, але навіть за часів незалежності були спроби знищити українську мову. Згадати хоча б горезвісний закон «Про засади державної мовної політики», або так званий «Закон Ківалова – Колісніченка» (ухвалений Верховною Радою 3 липня 2012 року), який розширював використання регіональних мов та зробив українську необов'язковою в окремих сферах. Після цього в Києві та інших містах розпочалися акції протесту, які назвали Мовним Майданом. Прийняття закону відбувалося з порушенням Конституції, він втратив чинність 28 лютого 2018 року.

Нині ми реанімуємо українську мову, боремося з росіянізмами, які є рудиментом колоніальних часів. Нещодавно було винесено на загальне обговорення проект нового правопису, який покликаний реанімувати деякі норми репресованої «скрипниківки». За словами Марини Анатоліївни Порошенко (під егідою якої проходив Перший світовий форум українознавчих суботніх та недільних шкіл): «Сьогодні захист української мови – питання національного значення. За тисячолітню історію українській нації довелося подолати героїчний шлях, щоб вистояти й вибороти свою державу й мову».

Наявність власної мови та активне її функціонування – ознака повноцінної життєдіяльності нації. Оборонні укріплення української мови охороняють культурні діячі, які своєю творчістю сприяють її регенерації. Нині з'явилися волонтери, які популяризують українську мову: проводять мовні марафони, допомагають російськомовним перейти лінгвістичний рубікон, адже з початком гібридної війни в деяких російськомовних з'явилося бажання українізуватися.

Перший світовий форум українознавчих суботніх та недільних шкіл, який організував Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», виявився дуже актуальним та результативним. Варто пам'ятати слова професорки Національного університету «Києво-Могилянська академія» Лариси Масенко: «Країна, в якій панують мова й культура колишнього колонізатора, не розвиватиметься як країна незалежна, а розвиватиметься як країна постколоніальна». Тому є нагальна потреба проводити подібні форуми, конференції та семінари, створювати майданчики для пошуку ідей, втілення яких дозволило б побороти врешті-решт почуття меншовартості української мови й розвинуло б мовну стійкість в українців.

Дарія БОБРИК

ЮВІЛЕЇ

Ігор Качуровський стає відомішим в Україні

Критична маса українців не переймається нашими культурними здобутками, і тому ми не можемо називатися повноцінною нацією. Так вважає Марко Роберт Стех, доктор славистики, літературознавець, письменник, директор видавництва КІУС у м. Торонто. 2014 року його представили в Гоголівському виші як лауреата «Глодоського скарбу» – премії, заснованої Григорієм Гусейновим, за здобутки в царині української культури. А 20 вересня цього року один із його сюжетів «Очи ма культури» про внесок українських інтелектуалів у світо-

ву культуру переглянули учасники наукових читань «Творча спадщина Ігоря Качуровського і її місце в історії української літератури». Науковців з Києва, Ніжина, Львова й Луцька зібрав у Ніжинському держуніверситеті імені Миколи Гоголя Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою разом з кафедрою української літератури та журналістики й бібліотекою імені академіка М. О. Лавровського. 17 учасників представили наукові доповіді про життєвий і творчий шлях відомого поета, прозаїка, перекладача, теоретика літератури, ра-

На могилі Ігоря Качуровського в Крутах

діоурналіста, який народився в Ніжині 1 вересня 1918 року в родині батька, який працював у Центральній раді, і матері, дворянки з походження. Він лишив по собі унікальний доробок, який належить до найвищого духово-інтелектуального поверху української літератури. Глибока трагедія його життя – відірваність від України, добровільне вигнання, яке було єдиним порятунком від репресій у 1930-х роках, – не зламала його духу. Літературна спадщина Качуровського, створена за межами Батьківщини, у Аргентині та в Німеччині стала національним культурним надбанням. Він належав до числа тих українських інтелектуалів, котрі в чужомовному середовищі оберігали українську культуру. І не просто законсервовували її як якийсь маргінальний музейний спадок, а розвивали й цим збагачували культуру світову.

У книзі «Спомини і постаті», яку до 100-річчя з дня народження Ігоря Качуровського упорядкувала науковець, поетка й перекладачка Олена Бросаліна й видало київське видавництво «Кліо», названі й інші маловідомі на етнічній батьківщині українські митці, а саме: Костянтин Бульдин, Борис Крюков, Галя Максименко, Олександр Дмитров, Йосип Гошуляк, Михайло Орест... Це з її доповіді «Ігор Качуровський – мемуарист». Серед учителів у Курському інституті Качуровський згадує Бориса Ярхо. Ця неординарна постать зацікавила професора, завідувача відділу слов'янських літератур Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України Павла Мехеда, який змістовно доповнив прочитане нами в мемуарах.

Детально й аргументовано проаналізувала жанрові достоїнства й хиби романів Ігоря Качуровського «Дім над кручею» та «Шлях невідомого» Надія Колошук, професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. А доктор філологічних наук, завідувач кафедри філології Українського католицького університету Ярослава Мельник, як одна з ректорів Українського Вільного Університету в Мюнхені, розповіла про багаторічний творчий зв'язок Ігоря Качуровського з цим закладом.

Тема наукових читань спонукала поетку, члена Національної спілки письменників України з Рівненщини Вікторію Климентовську до пошуків зв'язків Ігоря Качуровського з літераторами Волині. Вона також упорядкувала до ювілею збіорчку віршів поета «Курс зойд-вест» у серії «Бібліотека Літературного музею Уласа Самчука в Рівному». Автор цих рядків презентувала її в бібліо-кафе магістрантам філологічного факультету.

Цікаві розвідки будуть опубліковані в часописі «Наш

український дім» № 2 за 2018 рік, який можна прочитати на сайті університету. Це один із способів поширення творчості Ігоря Качуровського, який тільки в останні 20 років, за висловом Івана Дзюби, став добре відомий і високо поцінований у вузькому колі літераторів та шанувальників красного письменства в рідній Україні.

І. В. Качуровський нагороджений медаллю Українського Вільного Університету (Мюнхен), орденом «За заслуги»; є лауреатом премій журналу «Сучасність» і Ліги Меценатів, імені М. Рильського, В. Вернадського, В. Свідзінського. За збірник літературознавчих статей «Променисті силуети» (2004, перевиданий 2008 року) за пропозицією ніжинців митця відзначено 2006 року Національною премією України імені Тараса Шевченка.

Помер 18 липня 2013 року в Мюнхені й згідно з заповітом похований у селі його дитинства Крути.

Професора Миколу Тимошика і всіх учасників вшанування Качуровського в Крутах 1 вересня цього року неприємно вразила відсутність біля могили поета й в добре влаштованому сільському будинку культури представників інтелігенції з Чернігова, Ніжина й району. Хоча відділ культури райдержадміністрації організував зручний підвіз учасників панахиди, культурно-мистецького свята. Гостей з Києва, Полтави, Рівного, Ічні виявилось більше, ніж глядачів. Спогадами про поета й письменника, роздумами про творчий і життєвий шлях поділилися Олена Бросаліна, Микола Тимошик, Вікторія Климентовська, Михайло Савченко, Любов Карпенко, Ганна Антипович, Віра Соловійова, Валентина Павленко, син Леонардо - Аріан Качуровський, який прибув цього дня з Мюнхена. Доречно прозвучали вокальні твори на вірші Ігоря Качуровського в гарному виконанні Сергія Охонька та зразкового хору «Сяйво» Ніжинської дитячої музичної школи.

Публіцистичний виступ Миколи Тимошика під час наукових читань у Ніжині підтримав і розвинув заступник директора з навчально-методичної роботи Київської гімназії східних мов № 1, крутянин Михайло Савченко. Він запропонував методику використання творчості Ігоря Качуровського як визначного українця й патріота в навчальному курсі «Людина і світ» у контексті розвитку морально-громадянських цінностей учнів. Сучасна школа дозволяє сьогодні отакі авторські програми, і можливо, знайдуться й в нас учителі, котрі використовують запропоноване Савченком у власному курсі «Ніжинценознавство».

Ювілей митця заглибив у архіви науковців Ніжинського краєзнавчого музею імені Івана Спаського. Його директор Геннадій Дудченко знайшов документи про роботу батька Ігоря Качуровського в радянських органах в 20-

Надія Колошук та Ярослава Мельник біля пам'ятної дошки в Ніжині

30-ті роки ХХ століття. А науковий працівник Тетяна Діденко вказала на місце проживання родини Качуровських у цей час. Учасники наукових читань на чолі з ректором Гоголівського вишу Олександром Самоїленком відкрили виготовлену на кошти добровольців пам'ятну дошку на огорожі Василівської церкви по вулиці Василівській, 43 про те, що в будинку Кушакевичів неподалік (як згадує про це Качуровський у мемуарах) він мешкав тут з батьками. А в читальній залі університету відбулася презентація книги «Ігор Качуровський – Микола Шкурко. Листування. Мюнхен – Ніжен», яку разом зі студентами підготувала викладач факультету культури й мистецтв Марина Коломійченко.

28 вересня в Інституті літератури ім. Тараса Шевченка НАН України науковці з Києва, Луцька, Чернівців, Житомира,

Сум, Полтави досліджували поетичні та віршознавчі заповіді Ігоря Качуровського. Учасники віршознавчого семінару під керівництвом доктора філологічних наук, професора Наталії Костенко обговорювали версифікаційні проблеми в художніх перекладах, європейське та національне підґрунтя українського неокласицизму, тонічний вірш в українській поезії ХХ – початку ХХІ ст., мистецтво рими в сучасній українській поезії. Наступного дня вони відвідали Крути й Ніжин, ознайомилися з історичними місцями, котрі сформували Ігоря Васильовича Качуровського як митця й українського громадянина.

Надія ОНИЩЕНКО,

фото Дарії БОБРИК

КОНФЕРЕНЦІЇ

ОБ'ЄДНАЛА РОДИНА СПАСЬКИХ

Уже в'їзте ніжинська родина Спаських об'єднала в Ніжині науковців з України, Росії, Білорусі й Казахстану. 2010 року вони зібралися вперше аби дослідити дев'яностолітню історію відкриття в нашому місті першого публічного музею. Пленарне засідання було присвячене ролі родини Спаських у соціокультурному просторі. На будинку на вулиці Євгена Гребінки відкрили меморіальну дошку, яка сповіщає про те, що тут у сім'ї священика Георгія Спаського 1904 року народився відомий вчений-нумізмат, один із організаторів Ніжинського окружного історичного музею, археолог та мистецтвознавець, згодом – хранитель фондів відділу нумізматики Державного Ермітажу в Санкт-Петербурзі Іван Спаський. Його ім'я присвоєно Ніжинському краєзнавчому музею, воно зблизило науку та культуру російського й українського міст.

2012 року виповнилося 115 років з дня народження брата Івана Георгійовича Феодосія Спаського – церковного й громадського діяча російської діаспори у Франції, дослідника історії церкви, професора Свято-Сергійського православного університету

в Парижі. І тому Ніжинський краєзнавчий музей, Центр пам'яткознавства НАК України й Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Інститут історії України НАН України, Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Ніжинський державний університет імені Миколи Го-

етнологію, церковну історію, пам'яткознавство, музейну справу – тобто ті галузі, у яких реалізовували свої таланти представники родини Спаських.

Співорганізатори поставили також за мету популяризацію й пропаганду історико-культурної спадщини та демонстрацію інфраструктурних можливостей

півдня Чернігівської області, зокрема Ніжина та Батурина, у межах наукового туризму. Тому другий день читань відбувся в Батурині. Учасники ознайомилися також з історичними пам'ятками Ніжина та відвідали меморіал «Героям Крут».

Зворушено ступали вперше українською землею внуки й правнуки Феодосія Спаського. Народжені в Парижі, вони зберегли в сім'ї не тільки російську мову, а й успадкували кращі родові риси: благородство, уміння почути інших людей, толерантність у стосунках з ними. Альона й Мішель Спаські вперше побачилися з нащадками

дідових братів і сестри й одразу відчували духовну спорідненість з ними. З'ясували, що любов Мілі до кераміки – це від Євгенії Спаської. А сама Альона, як і її дід, добре знає церковний спів і керує хором у православній церкві в Парижі.

Професори Євген Луняк та Павло Гайденко

голя та Ніжинська міська рада запросили науковців з Чернігова, Києва, Харкова, Тернополя, Брянська, Санкт-Петербурга, Батурина і Глухова, Сімферополя, Краматорська, Дніпропетровська, Кривого Рогу, які вивчають регіональну історію,

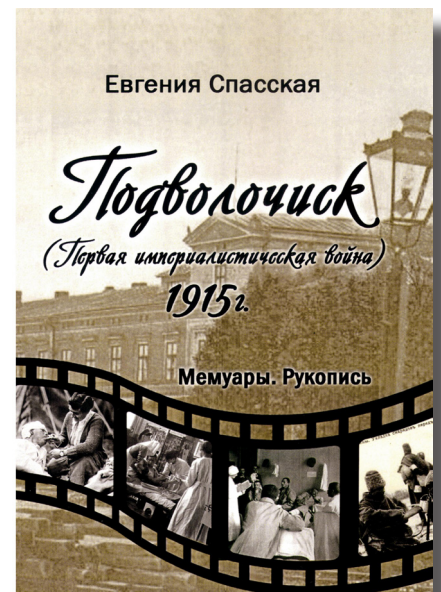

2016 року виповнилося 125 років від дня народження сестри Івана Георгійовича Євгенії Спаської. Її етнографічними дослідженнями зацікавилися в часи української незалежності. Адже Євгенія і її брат були репресовані комуністичним режимом. Більшу частину життя жінка змушена була проживати в Казахстані, відірвана від рідного коріння й цікавої творчої роботи. Це підірвало її фізичне й моральне здоров'я. Ми дізналися про це не тільки з розповіді її онуки Наталії Юліївни Анохіної, а й з цікавих доповідей.

Це був гідний пам'ятник нашій землячці, котра повернулася в рідне місто виставкою в історичному відділі, стендом у музеї історії загальноосвітньої школи № 7 – колишньої гімназії імені Пелагеї Кушакевич, де навчалася Євгенія. Про це на зовнішній стіні давньої будівлі тепер сповіщає меморіальна дошка, яку врочисто відкрили учасники IV Спаських читань. Широке коло захоплень

Євгенії Спаської: кераміка, ткацтво, вишивка й обрядовість, зумів втілити сучасний художник-кераміст із Миргорода Андрій Бібко.

Два роки тому Наталія Анохіна передала Ніжинському краєзнавчому музею рукопис Євгенії Спаської «Підволочиськ (Перша імпералістична війна) 1915 р.» Завідувачка історичного відділу, кандидат історичних наук Наталія Дмитренко побачила в ньому не тільки цікавий експонат, а й цінне свідчення безпосередньої учасниці подій – медсестри військового шпиталю. Пережите юною дівчиною, дочкою священика і випускницею Московських Вищих Жіночих Курсів викликає живий протест проти будь-яких військових дій, коли людина знищує людину. Науковець упорядкувала рукопис, знайшла фінансову підтримку й видала його для ширшого кола читачів. Видання виявилось найцікавішим серед презентованих під час V Спаських читань. Воно варте великого

тиражу й може зайняти гідне місце поряд з творами Ремарка, Гемінґвея й Олдінгтона.

Надія ОНИЩЕНКО

ОСВІТА В КАНАДІ

Вічний фонд КІУСу вшановує професора Манолія Р. Лупула

Дирекції трьох українсько-канадських фондів та Канадський інститут українських студій (КІУС) Альбертського університету з приємністю повідомляють, що завдяки їхнім спільним зусиллям створюється Фонд сприяння розвитку українськомовної освіти в Альберті та поза її межами імені професора Манолія Р. Лупула, метою якого є підтримка діяльності Методичного центру української мови (МЦМУ) при КІУСі.

Ця унікальна ініціатива спільно запроваджена Альбертською фундацією сприяння українській освіті (АФСУО, президент Влодко Бойчук), Канадською фундацією українських студій (КФУС, президент Ольга Купловська) та Канадсько-українською фундацією (КУФ, президент Віктор Гетьманчук).

Новий фонд засновано на честь професора Манолія Лупула з нагоди його 90-ї річниці від дня народження, вшанування його діяльності як національного провідника політики багатокультурності та засновника КІУСу в 1976 році. Щорічні надходження від Фонду ім. професора Манолія Лупула допоможуть забезпечити фінансування проєктів МЦМУ при КІУСі.

Нащадок українських першопоселенців з Виллінгдонського району у Східньо-центральному Альберті д-р Лупул відіграв ключову роль в заснуванні КІУСу і був відповідальним за успішне керівництво інститутом на ранньому етапі його існування – у першому десятилітті від його заснування у 1976 р. Випускник Альбертського, Міннесотського та Гарвардського (докторат 1963 р.) університетів, д-р Лупул був визначним членом Федерації українсько-канадських професіоналістів і підприємців, який просував ідеї впровадження політики багатокультурності

в Канаді та занесення в 1988 р. положення про багатокультурність у Канадську Хартію Прав і Свобод. Професор Лупул опублікував спогади про свій шлях громадського діяча та професійний доробок науковця в праці «The Politics of Multiculturalism: A Ukrainian-Canadian Memoir» (2005). У 2003 р. він був нагороджений Орденом Канади.

МЦМУ – це єдиний університетський центр у Північній Америці, що працює над вдосконаленням викладання, вивчення та дослідження українськомовної освіти. Надходження від фонду будуть використані для розвитку нових українськомовних цифрових та інших навчальних ресурсів, що забезпечить професійний розвиток освітан і дослідників, та сприятиме поліпшенню знань школярів початкових, середніх і старших класів у школах та інших навчальних закладах в Канаді, а також студентів вищої освіти.

Перший головний внесок до Фонду ім. професора Манолія Лупула надійшов від Асоціації Українознавчого консорціуму інтернет-порталу (УКіП). Асоціація УКіП, заснована в 2003 р., є лідером у створенні українськомовних цифрових ресурсів для української двомовної програми в Альбертських школах. Тогочасна директорка МЦМУ Маруся Петришин наголошувала на необхідності створення такого фонду. Нинішня Рада директорів Асоціації УКіП на чолі з докторкою Оленкою Білаш схвалила 2017 року внесок у розмірі 25 000 дол., який був підтриманий і прийнятий теперішньою директоркою МЦМУ докторкою Аллою Недашківською.

Правовстановлюючі документи Фонду сприяння розвитку

українськомовної освіти ім. професора Манолія Р. Лупула було підписано 23 липня 2018 року представниками фонду Ольгою Купловською (КФУС), Романом Петришиним (КУФ) та Влодком Бойчуком (АФСУО), а також представниками Альбертського ун-ту Ярославом Баланом (КІУС) та Аллою Недашківською (МЦУМ – КІУС).

Альянс трьох донорських фондів координуватиме щорічні громадські кампанії збору коштів для підтримки діяльності фонду та розвитку українських освітніх двомовних програм, які стали престижними від часу здобуття Україною незалежності. Українська мова є офіційною державною мовою в Україні, а також обов'язковою для навчально-освітньої системи. У Канаді вивчення української мови почалося від часу прибуття в 1892 році першопоселенців, і тепер її вивчають тисячі

студентів як у державних школах, так і в приватних громадських програмах по всій країні. Знання української мови дає їм можливість встановити доступ до древніх традицій культури, народної спадщини та образотворчого мистецтва, і також забезпечує зв'язок українців у Канаді з народом України та українцями в більш ніж сорока країнах світу.

Щоб підтримати Фонд сприяння розвитку українськомовної освіти ім. професора Манолія Р. Лупула, просимо зробити пожертву на безпечному сервері за посиланням: <<https://tinyurl.com/uscwsc6yg>>.

**Алла НЕДАШКІВСЬКА, директор
Методичного центру української мови
КІУСУ**

НОВА РОЛЬ УЧИТЕЛЯ

Всеканадська вчительська конференція вперше проводилася в режимі онлайн. Новий формат дозволив подолати географічні та часові перепони й уможливив плідну дискусію освітян з усієї Канади й навіть України. Конференцію організували спільними зусиллями Методичного центру української мови (МЦУМ), Канадського інституту українських студій, Альбертського університету та Національної української освітньої ради Конгресу українців Канади. Представники п'ятих канадських центрів, у яких конференція проходила наживо – Вінніпега, Едмонтон, Монреалю, Торонто, Реджайни/Саскатуна – доклали чималих зусиль для організації та проведення цього успішного форуму освітян.

Програма конференції була насиченою й поєднувала вісім різноманітних презентацій, об'єднаних навколо теми «Учень як центр навчального процесу». Доповідали: Надія Прокопчук, Олена Ковпак та Олена Андрусак (Реджайна/Саскатун), Наталія Найвко та Люба Іщенко (Едмонтон), Наталія Найвко та Магда Тундак (Едмонтон), Уляна Підзамецька, Алла Недашківська та Оленка Білаш (Ед-

монтон), Марія Пугач та Вікторія Щербак (Вінніпег), Євгенія Татаренко (Вінніпег), Темі Миськів (Едмонтон), Зоряна Магдач (Торонто), Наталія Совінська та Тетяна Сунак (Торонто). Учасники обговорили нагальні питання, які постають у педагогічній роботі та діяльності освітян Канади. Важливим також було питання цифрової грамотності та готовності вчителів впроваджувати технологію в педагогічну працю. Оксана Левицька, голова Національної української освітньої ради Конгресу українців Канади, зазначила: «Сьогодні кожен педагог усвідомлює, що освіта в цілому світі потребує трансформацій та нововведень, які вимагають змін в організації навчання, ролі вчителя та сприйняття освіти в суспільстві... Пам'ятаймо, зміни – це ми самі!». Алла Недашківська, директор МЦУМу, наголосила на тому, що онлайн формат конференції сприятиме удосконаленню цифрової грамотності освітян та розвитку методики технологічної освіти, а також створенню спільноти вчительської практики.

Частину конференції була й презентація про відеоконкурс «Вивчати українську – КРУТО!», започаткований

МЦУМом за ініціативою Радника центру Оленки Білаш. Вона оголосила переможців, і учасники мали нагоду переглянути творчі роботи, які здобули перше місце в кожній з трьох категорій.

Під час конференції було відзначено освітян, які зробили вагомий внесок у розвиток освіти в Канаді. Це голова програмного комітету Оленка Білаш посприяла встановленню нагород від Національної української освітньої ради та Методичного центру української мови. У категорії «За багаторічний визначний внесок у розвиток українськомовної та мовної освіти в Канаді» були відзначені Маруся Петришин (Едмонтон), Рома Франко (Саскатун), Люба Зараска (Торонто) та Зінаїда Меєвська (Торонто). Конференція стала відповіддю на прохання вчителів про необхідність продовження регулярних освітніх форумів з метою тривалої взаємодії та обміну досвідом для професійного зростання педагогічної майстерності. Організатори конференції переконані, що ця інтернет-подія стане приводом для плідних дискусій, співпраці та професійного навчання вчительської спільноти. Подяка всім членам організаційного та програмного комітетів. Спеціальна подяка за роботу під час конференції Дені Маас, Наталії Найвко та Оленці Білаш, які уможливили пряму трансляцію конференції. Наші слова вдячності також усім спонсорам, які активно підтримують розвиток української освіти в Канаді.

На фото: учасники заснування фонду імені Манолія Лупула (перший ряд зліва): Ірина Єндзьовська, Анна Биско, Оленка Білаш, (другий ряд зліва): Алла Недашківська, Влодко Бойчук, Роман Петришин, Богдан Горіх, Андрея Копилець, Ярс Балан. (Фото: Олександр Панкєєв)

Вірна Мавка: дружина й актриса

До 125-річчя від дня народження Наталії Дорошенко

Водному з приватних листів Дмитро Дорошенко з сумом писав, що в усіх статтях про його приїзд до Канади зазначалося, що «проф. Дорошенко приїхав з дружиною», а про те, що ця дружина є заслуженою діячкою на полі українського мистецтва, ніхто не згадав ні слова. Наш видатний історик мав рацію, але лише певною мірою. За життя Наталія Дорошенко користувалася чималою популярністю. Але також є правдою, що її ім'я з плином часу майже забулося...

Наталія Михайлівна Дорошенко (з дому Васильченко) народилася 1 вересня 1888 р. у Ніжині на Чернігівщині. Це невелике повітове місто здавна славалося своїм культурним рівнем. Тут існував Історично-філологічний інститут імені князя Безбородька, у якому навчався Микола Гоголь. У цій атмосфері зростала майбутня артистка.

З ранньої молодості її приваблювала музика, народне мистецтво, театр. Згодом закінчила Київську музично-драматичну школу Миколи Лисенка й почала виступати на сцені. Становлення Наталії Дорошенко як артистки відбувалося під впливом таких визначних митців як Марія Заньковецька, Панас Саксаганський, Марко Кропивницький, Микола Садовський.

Артистка набула амплу драматичної героїні. За згадками сучасників, вона повністю віддавалася ролі, справжні, невдавані переживання завжди захоплювали глядачів. 1906 року Наталія вийшла заміж за Дмитра Дорошенка. Її шлюб з видатною людиною не завадив кар'єрі, проте з цього часу Наталія присвятила себе чоловікові. Непроминальні заслуги видатного історика були можливі багато в чому завдяки вірній дружині.

Оселившись 1910 року в Катеринославі (нині м. Дніпро), Дорошенко разом із чоловіком брала активну участь у національно-культурному житті міста. Зокрема допомагала створювати аматорські театральні гуртки. Мало відомо про її діяльність пов'язану з Товариством українських поступовців (ТУП). Доволі часто члени цієї таємної організації збиралися вдома в Дорошенків. Повернувшись 1913 року до Києва, Дорошенко активно включилася в мистецьке життя. Стала членом «Українського клубу», творчо допомагала аматорам театрального мистецтва в Лук'янівському народному домі. Визначний український діяч П. Феденко писав, що Н. Дорошенко не раз казала йому, що про цю працю серед українського робітництва мала найкращі спомини. Під час Першої світової війни працювала в українському лазареті. Особливу увагу й теплоту виявила, разом з іншими свідомими українками у справі допомоги постраждалому населенню Галичини. У Києві вони збирали гроші, одяг, харчі для всіх, хто постраждав від дій обох сторін протистояння.

З початком української національної революції подружжя Дорошенків поринуло в розбудову української державності. Дорошенко була активним членом Театральної Ради в Києві й значною мірою спричинилася до заснування Державного українського драматичного театру. Саме на сцені цього театру відбулася прем'єра «Лісової Пісні» Лесі Українки. Вперше Мавку грала саме Наталія Дорошенко, і ця роль стала однією з найулюбленіших в її творчості. Крім участі в п'єсах В. Винниченка, Л. Старицької-Черняхівської, Л.Українки, грала в драмах Ібсена, Гавптмана та інших європейських авторів.

Після повстання проти Гетьмана П. Скоропадського Н. Дорошенко ще деякий час перебувала в Києві, виступала в

театрі. Але з відступом уряду Української Народної Республіки (УНР) змушена була покинути місто. Долаючи неймовірні труднощі, пішки (!) артистка дісталася Кам'янця-Подільського, де на той час була столиця УНР.

Цікавим є факт ставлення Головного Отамана С. Петлюри до артистки. В одному зі споминів вона згадувала: «Несподівано для мене Петлюра мене дуже сердечно привітав і ставився з великою повагою. Пишу це для того, бо він політично з моїм чоловіком розійшовся, і вони при зустрічі навіть не вітались». Принагідно зауважу, що С. Петлюра добре розумів роль театру у вихованні національної свідомості. Високо оцінював він і талант Н. Дорошенко, про що написав у одній із рецензій. У цей час у місті працювала театральна група М. Садовського, у діяльності якої й взяла участь артистка. Проте скоро фронт української армії впав, залишки військ УНР мусли відійти за Збруч. Разом з ними стали політичними емігрантами й Дорошенки.

З 1920 року почалося скитальське життя цих двох визначних людей. Відень, Прага, Берлін, Варшава, потім знов Прага. Не всі витримували матеріальні й моральні випробування. Дехто повертався, як от М. Садовський. Туга за Україною не полишала Дмитра й Наталію Дорошенків до кінця їхнього життя, але ніколи не виникало навіть думки покаятися й повернутися до советів. Вони не тільки не зломались, але й використовували будь-яку можливість для продовження всього того, для чого були призначені в житті. Н. Дорошенко з успіхом виступала в головних осередках української еміграції. 1923 року взяла участь у великому віче-концерті, скликаному на демонстрацію проти Антанти, яка віддала Галичину Польщі. Наприкінці 20-их років артистка заходилася організувати театральну студію для молоді. Про це, зокрема, вона писала знаній українській громадській діячці Г. Келлер-Чикаленко. З сумом сповіщала, що справа йде «як мокре горить», бо молоде покоління зовсім не цікавиться своєю минувищиною. Не було й грошей на цю справу. У листі Н. Дорошенко повідомляла про своє давнє зацікавлення історичним та побутовим одягом, як їздила по селах та ярмарках, скуповуючи старий одяг. Її дорадником у цьому питанні був визначний художник В. Кричевський.

Актриса була привабливою жінкою, завжди слідувала за своєю зовнішністю. Зрозуміло, що увесь час мала бути «у формі». Один цікавий епізод оповів автору заслужений громадсько-політичний діяч й історик М. Антонович. Було це в Празі, коли актриса захворіла й лікувалась у шпиталі. Він з товаришами знали, що в шпиталях крейдою на чорній таблиці вказували вік пацієнта. «Прийшовши великою громадою, – згадував М. Антонович, – усі в першу чергу звернули очі на таблицю й – повне розчарування: хоч вона була хвора на очі, рік був змазаний. Чи це вона наказала Дмитрові Івановичу, чи сама рукою стерла, але ми так і не довідалися її вік». Зрозуміло, як і будь-який діяч мистецтва, з приємністю відчувала постійну увагу численних шанувальників.

Пишався своєю дружиною й чоловік. О. Міяковська-Радиш розповідала мені, що якось під час виступу Наталії Дмитро Іванович шепотом просив присутніх, щоб після концерту піднесли квіти його жінці. Проте, славетна артистка й дружина видатного діяча й вченого була скромною впродовж всього життя. Лише на схилі віку в приватному листі до близького

Закінчення. Поч. на стор. 7.

друга О. Оглоблина згадувала про свій успіх на концертах у таборах перед виїздом до Канади. «В одному таборі, – писала вона, – обступили мене харківські студентки. «Ми думали, що більшої від Ужвій нема артистки, та куди Ужвій до Вас – Ви в сто раз сильніша!» У часи Другої світової війни Дорошенко часто виступала з нагоди національних свят в українських громадах в Європі. З великим успіхом декламувала «Пролог» до поеми Івана Франка «Мойсей», Шевченкові переспіви «Псалмів Давидових», поезії Олеса, Лесі Українки. Неодноразово в пресі з'являлися захопливі відгуки на її виступи.

З квітня 1945 р. подружжя Дорошків перебувало в новій еміграції в Баварії. І там по таборах Наталія виступала на концертах з відчитами про українське народне мистецтво. 1947 року переїхали до Канади, сподіваючись на спокійну й забезпечену старість. Але того не сталося. Нестача грошей, особливо після звільнення чоловіка, незвично холодний клімат, відсутність наукових та й взагалі людських контактів негативно позначились на їхньому здоров'ї. Попри все, актриса далі служила високому мистецтву, їздила по провінції з деклямаціями. 1948 року її запросили до Дітройту для відчитів про Л. Старицьку-Черняхівську, про народне мистецтво. Вертаючи, мала виступати в Торонто й Віндзорі. Д. Дорошенко в листі до свого колеги В. Міяковського повідомляв про її подорож: «Це все доволі далеко, до Торонта їзди день і дві ночі. Але для Наталії Михайлівни це велика розвага ... А вже за 5 день потому має їхати до Саскатуну на жіночий з'їзд з відчитом про народний театр. Тут же, на курсах, вона викладатиме театральне мистецтво». Але серйозні хвороби чоловіка змушували все більше часу проводити біля нього. 1950 року Дорошенки повернулися до Європи.

Особливо тяжкими були для Наталії останні місяці життя чоловіка. Злиденне й принизливе становище в Парижі, нарешті смерть Дмитра Дорошенка в Мюнхені 19 березня 1951 року. Змучений і немолодий уже жінці довелося бачити й переживати не тільки страждання найдорожчої людини, а й недбале ставлення в клініці, безгрошів'я й, що особливо болюче, майже повну відсутність опіки й уваги з боку української громади.

Після смерті чоловіка Н. Дорошенко заходилася встановити йому пам'ятник, бо боялася, що серце не витримає, а більше ніхто не встановить хрест. З цією метою продала два зо-

лоті годинники чоловіка. Вірна дружина повністю присвятила себе збереженню пам'яті про чоловіка, опікувалася виданням рукописів історика й перевиданням тих його праць, що стали

бібліографічною рідкістю. Головним її дорадником у цій справі був О. Оглоблин, з яким листувалася до кінця своїх днів. Не могла спокійно знести виявів неповаги до Д. Дорошенка. Скажімо, коли в Малій енциклопедії Є. Онацького не знайшлося місця для довідки про видатного історика й громадсько-політичного діяча, Н. Дорошенко вмістила протест проти Є. Онацького в деяких українських часописах. Майже за рік до смерті з болем писала О. Оглоблинові про різні прикросці, які мав за життя чоловік, а тепер «...Скрипник друкує щороку молитовник в якому єсть: Мельник, Шухевич, Бандера та ін., а Дмитра Івановича нема ... Бідний, бідний! Він! Для кого він віддав все своє життя?! Серце моє кров'ю обливається за цією ідеальною чесною людиною – за найкращим між кращими. Так його прозвали в Катеринославі».

Сумними й нелегкими були останні роки її життя. Недуги й матеріальні нестачі, а найгірше – самотність у маленькій невідповідній кімнаті в околицях Мюнхена. Звичайно, були подруги й знайомі, які час від часу відвідували її, листувалася з давніми друзями: родиною Міяковських, Оглоблиним. Останній наполягав на тому, щоб Дорошенко написала докладні спогади. Але з різних причин вона спромоглася лише на уривки, у яких в основному згадувала життя й справи свого чоловіка. Про себе Н. Дорошенко, на жаль, нічого не писала. І це, до речі, головна причина того, що ми практично нічого не знаємо про її батьків, дитинство, становлення особистості, захоплення.

Померла Наталія Михайлівна Дорошенко 17 жовтня 1970 р. й була похована на цвинтарі Вальдфрідгоф в одній могилі з чоловіком, як і заповідала. Діаспорні видання відгукнулися некрологами, у яких відзначалися заслуги артистки перед українським мистецтвом. Але, як не прикро, з плином часу пам'ять про Н. Дорошенко згасала. Переконали, що історична справедливість вимагає належним чином вивчити життя та діяльність славетної артистки, патріотки, вірної дружини й супутниці Дмитра Дорошенка – Наталії Дорошенко.

Григорій КУРАС,
Нью-Йорк

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво
№ 352-24ПР, серія ЧГ,
від 6 березня 2007 року
Р/р 31253365108946 НДУ ім. М. Гоголя
код 02125668 ДКСУ м. Київ
МФО 820172

(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:

Онищенко Н. П., редактор,
Бойко О. Д., докт. політ. наук, проф.,
Мельничук О. В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Астаф'єв О. Г., докт. філол. наук, проф.,
Михед П. В., докт. філол. наук, проф.,
Самойленко Г. В., докт. філол. наук, проф.,
Стребова І. О., канд. філол. наук.
Макет та верстка – Бобрик Д. М.

Адреса редакції:

Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
diaspora@ndu.edu.ua

<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spiivpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>